

שאלות ותשובות מפי הרב עובדיה יוסף שליט"א בן הרב יעקב יוסף זצ"ל מתוך התוכנית ברדיו מורשת ביום רביעי בשעה 21:00

שאלה – האם אשה שברכה שהחיינו בהדלקת נרות ביום טוב יכולה לענות אמן בקידוש על ברכת שהחיינו?
תשובה – אסור לה לענות אמן. ואם ענתה אמן לא צריכה שוב לחזור ולקדש. אבל לא תטעם מן היין.

הפסק בקידוש אין כאן ויצאו י"ח, אלא כל הספק והשאלה הוא רק לענין האם יכולה לטעום, וכמש"כ מרן בסימן רע"א (סעיף טו), קידש, וקודם שיטעום הפסק בדיבור, חוזר ומברך בפה"ג ואין צריך לחזור ולקדש. וה"ה אם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו, יביא כוס אחר ומברך עליו בפה"ג, וא"צ לחזור ולקדש.

והנה דין זה ביוה"כ לכו"ע צריך וכדאי לברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות, ואפילו אם הוא גבר שמדליק נרות, והוא עדיף מלהסמיכו לכל נדרי, וכמש"כ בשו"ת יחיה דעת ח"ג (סימן מה), וחייב לקבל עליו מיד תוספת, ואין אפשרות לעשות תנאי כי איך מברך שהחיינו, ולכן אי אפשר לברך שהחיינו רק לאחר ההדלקה. ע"ש. וכן הוא בשו"ת פרי יצחק בלור ח"ב סי' ט בסופו.

אבל בשאר ימים טובים לא כדאי לברך בשעת הדלקת נרות, כיון שחז"ל תקנום על הכוס, ומדוע להקדימו על הנרות, וכמש"כ מפורש באו"ז ח"ב (סי' יא), משם הירושלמי ובלקט יושר (ע' מט).

מו"ז ביחוד ח"ג (סימן לד), חשש גם להפסק, והוא דבר שלא ראינו מי שיאמר כן. היות ומחוייבת בברכה. ונראה הטעם שתיקנו מנהג זה שיברכו בהדלקת נרות, הוא בגלל חוסר הידיעה בלשון הקדש בקרב הנשים, ובזה שיברכו לבדם ירויחו את פסק השו"ע שלא יוצאים י"ח מאחרים בלי להבין את לשון הקדש, וכפי שכתב מרן (בס' קצט ס"א), גבי שנים שאכלו "אבל אם אחד יודע והשני אינו יודע מברך היודע ויוצא השני. אם מבין לשון הקדש. אלא שאינו יודע לברך. וצריך לכיוון מלה במלה לכל מה שיאמר. כו' אבל אם אינו מבין אינו יוצא בשמיעה". עכ"ד. והרמ"א שם לא חלק. רק בדרכי משה אות א' העלה שנהגו להקל כדברי רש"י. שיוצא אע"פ שאינו מבין, ולא ראיתי מעולם מי שמיחה בדבר ע"ש. ואילו בס' קצט ס"ז בדין נשים כתב הרמ"א שיוצאות בזימון שלנו אע"פ שאינן מבינות. ע"כ הרי שפוסק שאפי' לא מבינות מהני. א"כ מדוע במקורו בס' קצט לא העיר הרמ"א על מרן שלא כ"כ. וע' בשו"ת רב פעלים

ח"ד (ס' לג, וז"ל ח"א ס' י) שיש להחמיר לכתחילה לומר עם המקדש מילה במילה. ואם א"א המנהג פשוט שבלשון הקודש יוצאים י"ח אף שאין מבינים וכמש"כ הב"ח ושאר אחרונים. ע"ש. ובאול"צ סוף ח"ב (ח"ב פרק מו ביאורים לתשובה ל), ובח"ג (פרק נא הלכה ה), כתב שנהגו נגד מרן בזה וכן עיקר לדינא, ואף שאין מבינים יוצאים י"ח. ע"ש. ולפי זה כיום שנשים יודעות לשון הקדש בטל הטעם, ויש לחזור למנהג הקדום שלא לברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות.

והנה מנהג הספרדים לא היה לברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות וכמש"כ ביחוד ח"ד שם משם חסד לאלפים (סימן רס"ג סעיף ה'), שאין לברך זמן על הדלקת הנרות בליל יום טוב, ורבות בנות שגו בזה ע"כ. וכן כתב בפתח הדביר חלק ג' (סימן רס"ג סק"ז), שאסור לנשים לברך שהחיינו על הדלקת הנרות בערב יום טוב, שהרי בעליהן מברכים שהחיינו על כוס הקידוש בליל יום טוב, ושכן כתב בספר מרבה לספר, וכן הסכים הגאון רבי יהודה שמואל אשכנזי מחבר הספר בית עובד בתשובה כתיבת יד ע"כ. וכן כתב הגאון רבי יצחק פלאג'י בספר יפה ללב חלק ג' (דף קי"ג ע"ד), אמנם בספר הקדוש בן איש חי (בתחילת פרשת במדבר ובפרשת וילך אות ט), כתב רק שבבגד נהגו לברך, והסביר יפה בספרו מקבציאל ש"ש (פרשת נח אות ג), שמקום שלא נהגו לא ינהגו כן. [והוא יסוד גדול שכל מקום שמובא בבא"ח שמנהג בגד כן, זה לא אומר שכן דעתו אלא זה המציאות, ונפק"מ לברקת הרעמים והקשת ועוד], וכ"פ באור לציון, והגר"מ אליהו בספר החגים, [ולא כמו שכתב בספר מנהגי החיד"א (הלכות יו"ט ע' נ), ומה שדייק מבא"ח וילך, לא ראה דבריו בבמדבר ששם לא העתיק ממה אפרים כמו שחישב]. אך למה שהסברנו לעיל אם לא יודעות לשון הקדש לכאורה יפה נהגו. רק נראה שהיות ובכה"ג צריכות לא לענות אמן בקידוש כדלקמן. ובדרך כלל זה לא נשלט ועונות אמן. ולכן שוא"ת עדיף.

אך גם נשים שנהגו לברך ולא רוצות להפסיק ממנהגם, שאינו גרוע כל כך מכיון שאין כאן חשש הפסק, אלא שלא כדאי הדבר, וכנ"ל. אבל במקרה שכזה העירו האחרונים, שצריכה ליזהר שלא לענות אמן בקידוש, וכמש"כ בשאלת יעב"ץ (סי' קז), לפקפק במנהג זה, והעלה שאין לנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, היות ולאחר מיכן בקידוש מברכים שהחיינו שוב, ואם ברכה בנר אסור לה לענות ע"ז אמן, משום הפסק בין הקידוש לשתיית הכוס, אבל לא מוחה במי שמברכת בשעת הדלקה, ע"ש. אך החיד"א בברכ"י (או"ח סי' רסג וביו"ד סימן ר), כתב שצריך גם למחות, שלא יברכו בשעת הדלקה, והגרשו"א במנחת שלמה ח"ב (סימן ס אות כד), הביא שהיה אומר לאשתו לא לענות אמן על ברכת שהחיינו שבקידוש, למרות שסובר שממה שהפוסקים סתמו בזה שאם ענתה יכולה לשתות, ע"ש. וכמש"כ בשלחן שלמה (יו"ט קידוש אות כא, ב), ושם שבתחילה כתב שבטלה דעתו לאחרונה זמנו שהעירו לא לענות, ולבסוף השמיט זאת, אלא היות ושייך לקידוש אין בו הפסק. ולא כתבו שהיה נוהג לומר לאשתו לא לענות אמן, אלא רק בתשובות. [ולכאורה הגרשו"א לשיטתו בתשובה שבספר לב מלכים תשמט וכן במנחת שלמה ח"א (סימן כ), שאין חשש בכל דבר שקשור לקידוש מדין גביל לתוריה, (וע' בדברי שלום מזרחי ח"ב (בהערות והנהגות סי' עה), שהרב דוד בן המחבר השיג כנגד המנחת שלמה בזה, ע"ש. וי"ל). על אף שיש לחלק שכאן יותר חמור, כיון שלכו"ע אין לה לברך פעמיים].

הנה באור לציון חלק ג' (פרק יח סעיף ב בהערות), ביאר על פי דעת הרוקח (שהוזכר בעלון הקודם), שפסקו הרמ"א בסימן קסז ס"ו, שאם שח אחר שאכל הבוצע, לא הוי שיחה הפסק, אעפ"י שעדיין לא אכלו אחרים המסובים, כבר יצאו כולם באכילת הבוצע, ע"ש. וביאור דבריו הוא, על פי מה שנתבאר בספר אור לציון תשובות ח"ב (פרק י"ב בבאורים לתשובה א), שלענין ברכות מצינו שני גדרים, יש דברים שנפטרים בברכה ע"י שהברכה חלה עליהם, ויש דברים שנפטרים משום שנגררים אחר הברכה, דהיינו כגון בפירות, שהפרי שעליו מברך, עליו חלה הברכה, ושאר הפירות הבאים אחר פרי זה נפטרים משום שנגררים אחר הברכה על הפרי הראשון. ולכן מצינו שפסק מרן בסימן רו סעיף ו', שאם נטל בידו פרי לאכלו ויברך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס, צריך לחזור ולברך אעפ"י שהיה עוד מאותו המין לפניו כשברך על הראשון. והוא אפילו אם היתה דעתו על כל הפירות לאכלם. מטעם שעיקר הברכה היתה על הפרי שאחז בידו, ושאר הפירות רק נגררו ממילא, ולכן אם לא הועילה הברכה לעיקר, שוב לא נפטרים שאר הפירות, וכך ביארו הפרישה והמאמר מרדכי שם, וראה גם בבאה"ל שם ד"ה רק, ע"ש. וא"כ יש לומר שכן היא סברת הרוקח והאור זרוע לענין המברך ומוציא אחרים בברכתו, שעיקר הברכה היא למברך, והשומעים נפטרים מדין נגרר, ולכן כמו שאם סח בין הברכה לפירות הנגררים (אחרי שטעם את הפרי שבירך עליו) לא הוי הפסק, כיון שכבר חלה הברכה על העיקר, ואין נחשב שנהנה מהעוה"ז בלא ברכה, הוא הדין כאן, כיון שאצל המברך חלה הברכה, שוב אין חשש הפסק אצל השומעים שיוצאים מדין נגרר. עכ"ד. והנה גם לפי סברת יישובו, עכ"פ לדינא אין לעשות לכתחילה כדברי הרוקח נגד מרן, אף אם נצליח ליישובו, וכאן חמור יותר מהרוקח ולכו"ע לא יצא, מכיון שההפסק של הדיבור הוא קודם שטעם המקדש, ובזה גם הרוקח יודה שלא מועיל. וכן ראיתי שהעירו על הרב שלום כהן בדברי שלום (פסח פרק לא הערה כג), ושמעתי את השיעור של האור לציון בזה בהלכות יו"ט, שהסביר את דעתו שאין בזה הפסק בדיעבד מכיון שאין הפסק למברך, אין כאן הפסק גם ליוצא ממנו אע"פ שענה אמן מיתרת, מכיון שהברכה חלה לשום אדם, ולכן כיון שבעה"ב לא דיבר לא הוי לבטלה יצא בדיעבד, ואמר כעין ראייה לזה מדין של גביל לתוריה שבתחילת סימן קסז, שאם הוא מכבד אורחים אחרים, ומה תאמר לאורח לא הוי גביל לתוריה, ועל כרחך שמהני. עכ"ד. ויש לבאר כוונתו שאם מוציא אחרים י"ח, והוא מכבד אחרים באמצע שלגביו הוא גביל לתוריה אבל לאורחים עצמם אין כאן גביל לתוריה ולכאורה הוי הפסק לאורחים, וע"כ שהיות ולמקדש אינו הפסק גם להם אינו הפסק. אבל למעשה לכתחילה אין

להכנס לחידוש גדול שכזה. ודרכו היתה למשכן עצמו לישב מנהג ישראל כנודע, וע' בתחילת חלק ב.

ומש"כ באבן ישראל (הלכות סוכה אות ג), שאין בעניית אמן על ברכה משום הפסק, וכמש"כ הרא"ש בחולין פ"ו ד שאין הברכה הפסק בין שני הכיסויים של הים, כל עוד שהוא לא שיחת חולין, הוא לא לדינא שהרי מטעם זה התיר הב"ח (בס"י תרכד) לברך על בשמים במוצאי יו"כ, ולא קי"ל כן לדינא, וכמו כן אין ראייה מדין הפסק בין שני הכיסויים שנפסק בשו"ע יו"ד סימן יט סעיף ה, כי שם חלה המצוה על כסוי אחד, ועוד שאין ראייה מהרא"ש שכתב בנו רבינו יחיאל בטור בסו"ס קפט שאומרים קיים את הילד הזה לאביו ואימו לפני טעימה, משא"כ לדידן הספרדים שהוא הפסק גמור. (וע' במאמרו של הרב ברוך אירבאך במבקשי תורה ח"א, תשנ"ז, עמודים קג - קח), ולא כמש"כ בתורת הקדמונים חלק ג (סי' סא ע' שמא).

ולכן לדינא צריכה לזוהר לא לענות אמן, וכמש"כ בחזו"ע יו"ט (ע' שו), וכה"ג הזהיר ביב"א ח"ט (סימן ס), שנשים לא יענו אמן אחר ברכת לישב בסוכה, משום שלדעת מרן השו"ע אין הנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, והוי הפסק בין הברכה לשתייה ע"ש. ואף ששם יתכן לסמוך לענין הפסק על י"א שמותר לנשים לברך לישב בסוכה, [ויש לזה סמך מהב"י סי' תקפט בדין תקיעת שופר לנשים שלא דיבר אלא רק אם יש בו חילול לכן לא יברך, משמע שאפשר לברך ולא כמש"כ בסימן יז], וגם לענין שהחיינו בסוכות שפותר את מצות הסוכה כנודע, בדיעבד אם ענתה י"ל שהוא לא הפסק. [ומש"כ בילקוט יוסף אוצר דינים לאשה ולבת פרק מ' הערה ז' שעדיף לענות אמן ולא לשנות לא נהירא כנ"ל שהיות והמקדש לא טעם יש בו הפסק].

אבל לענין פסח לכו"ע עונה אמן על השהחיינו לפטור שאר המצוות וכמש"כ בחזו"ע פסח (ע' רע), וע' מה שהאריך בזה בשו"ת חזו"ע ח"א (סימן ט בסופו בהערה).

ובשו"ת יבי"א ח"ט (סימן ס), כתב לחדש שנשים לא יענו אמן אחר ברכת לישב בסוכה, משום שלדעת מרן השו"ע אין הנשים מברכות על מ"ע שהז"ג, והוי הפסק בין הברכה לשתייה ע"ש. והנה גם למטוניה דמר שא"א לקיים שניהם - כבר כתב בנו הרה"ג יצחק יוסף בילקוט יוסף אוצר דינים לאשה ולבת פרק מ' הערה ז' שעדיף לענות אמן שהוא חובה ולא לטעום מהדין שהוא חיוב מצוה ע"ש. אולם בעיקר הדין עי' מה שכתבו בזה בשו"ת מנחת שלמה (תנינא, סי' ס אות כד), ובספר אור לציון ח"ג (פי"ח הערה ב), שאף כשיושבת בבית ולא בסוכה יכולה לענות ולשתות ואין זה הפסק, וה"ה בברכת שהחיינו כשכבר בירכה ע"ש.

אולם נראה שכשיושבת בסוכה שפיר דמי לענות ולשתות בשופי, שהרי כידוע דעת רוב הראשונים שנשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג, אלא שהשו"ע חשש לדעת הרמב"ם ודעימיה מחמת חשש סב"ל, אולם כאן שאין נידון של סב"ל אלא של שתייה ללא ברכה [על הצד שזה הפסק] שהוא איסור דרבנן בעלמא - הדרינן לכללין שהלכה כדברי רוב הראשונים במילתא דרבנן שמותר לה לברך, ויכולה לשתות את הכוס.

שאלה - האם מעשה הוי הפסק בין ברכה לטעימה או עשיית מצוה? תשובה - מעיקר הדין אינו הפסק ויש בו איסור.

יש ללמוד את הדבר מדברי רש"י בבכורות דף נ. גבי מצוות מעשר בהמה, כתיב, כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה'. שהיו מעבירים את הבהמות, ואת העשירי צובעים כדי שלא יתערבב. ואם שתי בהמות קפצו ביחד, קרא לעשירי ואחד עשר עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין, ומביא את שתייהם וסומך עליהם ובתנופת חזה ושוק, פירושו שהוא ספק דאורייתא, וצריך להקריב את שתי הבהמות. אך יש ספק אולי זה חולין בעזרה, לכאורה הפיתרון, שיקדיש גם את השניה לשלמים. רש"י מסביר שיש הבדל בין הקרבנות במצוות הסמיכה והתנופה, ולכן לא יברך עליהם. ושואלים האחרונים ובראשם שער המלך, למה לא יברך הרי יכול לברך ולסמוך על הבהמה הראשונה, ומיד אחרי זה יסמוך גם על הבהמה השנייה. ויתנה או שהסמיכה הראשונה למצוה, או השנייה, והברכה תחול על המצוה. אלא ע"כ לומר שאם הבהמה השנייה היא זו שחייבת בסמיכה, מה שהוא סמך על הבהמה הראשונה, זה היה מיותר, אז מעשה הסמיכה היה הפסק. בין הברכה לסמיכה, כך מפרשים דברי רש"י. וכמש"כ בגליוני הש"ס שם, ובהר צבי ח"א (סי' לז), אמנם דחה יפה ביב"א חלק ה (סי' ד אות ה), שאין ראייה כלל מרש"י שהוא הפסק על מעשה לבד מכיון שצריך לומר בשעת הסמיכה דברי שמוע והודאה ולכן יש כאן הפסק גם בדיבור, אבל מעשה לבדו לא מעטנו שיהיה בו דין של הפסק. ודפח"ח.

ולחנ"ל בגליון הקודם יוצא שהוא מחלוקת אחרונים נוספת, שלשיטת המשנ"ב בסימן רט סעיף ב פשוט לו בהסבר הרמ"א

שטעימה לא הפסק, אמנם פרמ"ג מש"ז סי' ריב פשוט לו שהוא הפסק, ויב"א הביא רק דברי פרמ"ג. ע"ש.

ולכן יש להמנע לכתחילה מכל הפסק שהוא, ומו"א האריך בשיעור בזה בתחילת סימן רט, והביא כמה דוגמאות, לא לתת לעני צדקה בין תפילין של יד לראש.

ולא להוריד את השרוול בין יד לראש, אסור לשתות באמצע פסוקי דזמרה, (וכן הוא ביב"א חלק ט כמדומני), לא לחייג לאדם עשירי שיבוא לתפלה, [אך הוא גביל לתורה?], לא לכתוב פסק הלכה לאדם ששואל באמצע פסוד"ז, הרב שדה הארץ דן לענין אם החל להדליק נר השמש לפני נרות החנוכה, [ושם יש צד שהשמש הפך להיות נר העיקר], ובסימן תלב מצינו מחלוקת אם הליכה הפסק, וכן בסימן ח סעיף יד ולדינא נפסק שאינו הפסק. עוד דן ביב"א שם שאין לומר כהרב מבריסק לברך קודם על אתרוג מהודר ומורכב, משום מעשה הפסק, וכן הגר"מ אליהו בשאלות ותשובות ברדיו אמר שחייבים לטעום קודם שיושב בקידוש של שבת שהישיבה הפסק. אמנם יש לעיין קצת ולומר בדעת האר"י שצריך בדוקא לשתות בשיבה, ולכן המעשה לא יהיה הפסק, ואין הדברים ברורים בהבנת האר"י וע' בסידור הרש"ש.

וחשבתי שגם אין טוב להחמיר לעמוד בברכות של המגילה והשופר, שאז יש הפסק בזה שיושבים, והוא חומרא שבאה לידי קולא, ובמגילה יש פתרון מיד שהחזן יתחיל ויהי בימי, ואח"כ יחזור שוב.

שאלה - מבית הכלא בדרום, בבוקר אין לנו מנין, האם בשני וחמישי אפשר להוציא ספר תורה אחר הצהריים?

תשובה - אשכנזים נוהגים להקל בזה, אבל הספרדים מחמירים, ואם אשכנזים מוציאים ספר תורה ישמעו הספרדים וכדאי שיענו על הברכות ברוך ה' לעולם אמן ואמן על כל אמן ואמן שצריכים לענות.

הרבה אחרונים פסקו שאפשר לעלות אחר הצהריים, כמש"כ גם בכה"ח (סימן קלה ס"ק ח), ומשנ"ב (סי' קלה ס"ק א), ונתיבי עם, וכן מנהג אשכנזים להקל. אבל לספרדים למעשה אין להקל בזה מאחר והחיד"א באה"ב שאל ח"א (סי' עא), החמיר בזה וכמש"כ בשיבול עבדי ח"ז (סי' ד), וכן העלה הגר"מ אליהו בספרו מאמ"ח ח"ב (פרק כט הלכה מח), וכן החמיר בזה מו"ז בשו"ת יבי"א חלק ד (סי' יז).

ואם אשכנזים עולים מעיקר הדין מותר לענות אמן, מכיון שכל אחד לפי ההלכות שלו, וכן דעת הר צבי והרב יין הטוב (סימן כד), וכן דעת הרב אור לציון, ומו"א זצ"ל, והרב נאמן, וקשה להתיר לאשכנזי לברך ולא אענה אחריו אמן. ומה שהחמיר ביב"א חלק א (סו"ס כט, ויחיו"ח ח"ד סו"ס לא), שלא לענות על ברכה של אחרים, יש לדחות שאין ראייה מהראשונים שהם סוברים אחרת ואין יענו על אמן של היפך סברתם, אבל אנחנו שכל הפסיקה היא מכא מנהג וקבלת הוראות שיש מקום לשני שיכול לברך וגם לענות אחריו.

ולחוש לדעתו, יש להחמיר ולומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן לרווחא דמילתא.

שאלה - איך אפשר לזכות להתחבר לאבילות על החורבן?

תשובה - בדורות הקודמים היו מרגישים יותר את צער החורבן בימים אלו, והיו כולם קמים לתיקון חצות (סבא היה בוכה כל התשעה באב בקינות בלי הפסק). והיום נהיינו לצערינו אטומי לב וחסרי רגש. ומביא רבינו יונה בשערי תשובה, שהסיבה לכך, כמו שאומר הנביא, "השמן לב העם הזה", ובתורה גם נאמר "וישמך ישורון ויבעט". והיום יש שפע רב, כמו שמבואר בתניא שריבוי תאוות בהיתר גורם להתעבות הנפש הבהמית. ובגמרא בע"ז (דף ה), יפה עניות לישראל כאוכף אדום לסוס לבן, ובזוהר "תוקפא דגופא חולשא דנשמתא". וזה הרעיון בצום, שעל ידי שמחלישים את הגוף מתקרבים יותר לנשמה. וזו צריכה להיות העבודה שלנו, לחשוב יותר על הנשמה, ושהתפקיד של הגוף לשרת את הנשמה, וממילא האדם נהיה יותר רוחני, ויותר ירגיש רגשות של רוחניות וצער השכינה. ובשל"ה מביא, בתיאור ההתגלות שהיתה למרן הבית יוסף, וכן בשו"ת פרשת מרדכי, בפתק שירד לו משמים שאם הייתם יודעים גודל צער השכינה, לא הייתם מעלים חיוך מימכם. וצריכים להתפלל על הגאולה. ורבינו האר"י ז"ל אומר שאין שתראה הגאולה הכל תלוי בנו.

ושמעתי מהרה"ג יהודה רבינוביץ זצ"ל לבעל הכרם חמד, על הכתוב שיש עליך אלקיך כמשוש חתן על כלה, ולא אומר כמו עשיר שמרויח כסף, כי בעשיר הכסף לא שמח, אך בחתן וכלה שניהם שמחים, ואנו רוצים שהקב"ה גם יהיה שמח בגאולה, ולא תהיה גאולה שאנחנו נהיה שמחים ולא הקב"ה.

לברכה לזיווג הגון והצלחה לאודיה בת אורית דניאלה במהרה.